

Psikolojik Danışma Öğrencilerinin Cinsiyet ve Program Türü ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Baloğlu⁽¹⁾ • Doç. Dr. Morag B. Colvin Harris⁽²⁾

ÖZET

Amerika Birleşik Devletleri'nde psikolojik danışma programları CACREP tarafından onaylanmış 13 üniversitede psikolojik danışmanlık eğitime devam etmekte olan 341 (66 erkek ve 275 kız) psikolojik danışmanlık yüksek lisans öğrencisi California Kişilik Envanteri (CPI)'ni yanıtlamışlardır. Cinsiyet (erkek ve kız) ve program tipi (halk danışmanlığı ve okul danışmanlığı) değişkenlerinin CPI ham puanları üzerindeki etkisi yaş değişkeni kontrol altına alındıktan sonra 2X2 (cinsiyet X program) faktöriyel çok yönlü kovaryans analizi (MANCOVA) tekniği ile incelenmiştir. İstatistiksel anlamda farklılıklar bulunmuş ve tartışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

California Kişilik Envanteri, Psikolojik Danışmanlık, Çok yönlü faktöriyel kovaryans analizi

ABSTARCT

Three hundred forty one graduate students responded to the California Personality Inventory (CPI). A 2 X 2 factorial multivariate analysis of covariance was chosen to examine the effect of trainee gender (male vs. female), program (community versus school counseling), and age on their CPI raw scores. After adjusting for the effect of age, trainees in community counseling scored higher on: Capacity for Status, Social Presence, Self-acceptance,

Independence, Empathy, Achievement via Independence, Intellectual Efficiency, Psychological Mindedness, Flexibility, and Self-realization. School counseling trainees had higher scores on: Socialization, Good Impression, and Norm-favoring. Female trainees had higher scores than males on: Responsibility, Self-control, Tolerance, Femininity/Masculinity, and Internality. Male trainees tended to score higher than female trainees on: Social Presence and Independence.

KEY WORDS

California Psychological Inventory, Counseling, Factorial Multivariate Analysis of Covariance

GİRİŞ

1994 yılından itibaren psikolojik danışmanlık programlarının akredite edilmeye başlamasıyla, bu eğitimi veren öğretim elemanları arasında danışmanlık öğrencilerinin çeşitli özelliklerinin ölçülmesi konusu rağbet bulmuştur. Bu özellikler içinde, öğrencilerin grupla veya bireysel olarak etkili kişilerarası ilişkiler kurabilme potansiyellerinin ölçülmesi konusu ilgi toplamaktadır. Ancak, Psikolojik Danışmanlık ve İlgili Eğitim Programları Akreditasyon Konseyi (CACREP) sadece bu potansiyellerin dikkate alınmamasını, ayrıca danışmanlık eğitimi almak isteyen adayların "kendini inceleme ve kişisel ve mesleki gelişime açıklık derecelerinin" de değerlendirilmesini önermektedir (1994 standards, s.61). Gerçekten de, danışmanlık

(1) Makale ile ilgili yazışmalar için Yrd. Doç. Dr. Mustafa Baloğlu Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü 60110 Tokat adresini veya baloglu@hotmail.com e-postasını kullanınız./ Correspondance regarding this article should be addressed to Mustafa Baloğlu, PhD, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü 60110 Tokat or baloglu@hotmail.com

(2) Texas A&M-University

eğitimcilerinden “zayıf” adaylar için iyileştirici tedbirler üretmeleri ve “yetersiz” adayları “danışmanlık programlarından, staj ortamlarından ve sertifika programlarından” elemeleri istenmektedir. Ayrıca, Amerikan Psikolojik Danışma Derneği (ACA) Uygulama Etiği Standartları (1995), danışmanlık eğitimcilerinin danışman adaylarını eğitimleri boyunca, sürekli olarak, bir gözlem sürecinde tutup, onların kişisel sınırlarını değerlendirmelerini zorunlu kılmaktadır.

Danışman adayları arasında çeşitli kişilik özelliklerini de içine alan bir değerlendirme yapmanın zorluğu birçok danışmanlık eğitimcisini sıkıntıya sokmaktadır. Bu durum özellikle değerlendirmelerin geçerli ve güvenilir kriterlere dayanarak yapılması istenildiğinde problem oluşturmaktadır. Psikolojik danışmanlık eğitimcileri, performans boyutunda, danışmanlık eğitimini diğer eğitim programlarından ayıran iki ana faktörden bahsetmektedirler. Bunlardan birincisi, akademik yetenek veya becerilerdir. Bu faktör akademik performansta ve bilgi kazanımında yararlı bir etmen olmakla birlikte, terapötik yetenek ve becerilerin gelişimi açısından kısıtlı bir etkiye sahiptir. İkinci faktör ise danışman adayının kişiliksel nitelikleridir ki profesyonel ve terapötik potansiyel ile daha yakından ilişkili olduğu savunulmaktadır (Corey, Corey ve Callahan, 1988). Ancak, kişiliksel faktörler ve bunların terapötik süreçteki etkileri konusundaki literatür taramaları, bu konuda, özenli araştırma deseni içeren çok az çalışma yapıldığını ortaya koymuştur (Beutler, Crago ve Arizmendi, 1986). Çok az çalışma ise bu faktörlerin etkisini, eğer varsa, gösterebilmiştir.

Beutler ve ark. (1986) danışmanların farklılık gösterdikleri boyutları iki yöneyli bir sınıflandırma ile tanımlamışlardır. İlk olarak, danışmanları terapi dışı ve terapi bağlantılı özellikler açısından sınıflamışlardır. İkinci boyutta ise, danışmanlar dıştan gözlemlenebilir

ve dıştan gözlemlenemez (içsel) özellikler boyutunda incelenmişlerdir. Bu iki boyutun kesişiminden elde edilen, danışma sürecini ve sonucunu etkileyen, kişilik özelliklerini de hem terapi hem de içsel özellikler ile doğrudan ilişkili olan faktörler olarak “kişilik örüntüsü (personality patterns), duygusal iyi oluş (emotional well-being), tavırlar (attitudes) ve değerler (values)” olarak tanımlamışlardır (s. 259). Beutler ve ark. (1986)’nın çalışmasında vurgulanması gereken nokta, bu çalışmada taranan terapi örneklerinin halihazırda devam eden ve belli bir danışma ortamında gerçekleşen klinik vakalardan alınmış olmasıdır. Bu ölçütleri sağlayan toplam 71 çalışmadan yalnızca ikisi deneysel, 14’ü karşılaştırmalı çalışmalardır.

Danışman adaylarının akademik olmayan, kişiliksel özelliklerinin geçerli ve etkili bir şekilde değerlendirilmesi, danışmanlık eğitimcilerine etkin bir danışmanlık eğitimi programı oluşturmalarında ve öğrencilerini mesleki gelişimleri açısından denetlemelerinde yardımcı olabilir. Fakat bu konuda literatürde bir eksiklik olduğu saptanmıştır. Yani, hangi kişilik özelliklerinin terapötik ortamı geliştirdiği veya hangi özelliklerin adayların iyi bir danışman olacakları hakkında bilgi verdiği halen bilinmemektedir. Bunun tersine, bazı araştırmacılar ilgi ve kişilik ölçüklerinin bu açıdan kullanılmasının uygun olmayacağını belirtmektedirler (Beutler ve ark., 1986; Rowe, Murphy ve DeCsipkes, 1975).

Lisans ve lisansüstü programlarında, hatta mesleki yaşamda, başarı daha çok akademik performans (örneğin, genel not ortalaması veya belli derslerdeki başarı gibi) ile yordanmaktadır. Tabii ki, bu da kişilik özelliklerine kıyasla çok daha kolay ölçülebilen bir kriterdir (Omizo, Ward ve Michael, 1979). Araştırmalarda bu çeşit değişkenlerin kullanılması daha kolay olmakla birlikte, öğrenci değerlendirmede

evrensel bir standardın olmaması ve dolayısıyla değerlendirmelerdeki kişisel etkiler bir sorun oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak, akademik başarı ile danışmanlık mesleğindeki başarı arasındaki ilişki istatistiksel anlamda zayıf bulunmaktadır.

Literatür taraması metoduyla, Herman (1993), terapist yeterliliğinin yordayıcılarını incelemiştir. Bu çalışmada göze çarpan bulgu, literatürdeki birçok çalışmanın etkili terapötik beceri belirleyisi olarak "terapötik bağ (therapeutic bond)" kavramına işaret etmesidir. Bu bağ aynı zamanda "yardım birlikteliği (helping alliance)," "iyicil yardım ilişkisi (benign helping relationship)" veya "özenli bir insani ilişki (a caring human relationship)" şeklinde de tanımlanmaktadır. Orlinsky ve Howard (1986) bu bağın kurulmasında hem danışman hem de danışanın kişisel niteliklerinin önemli olduğunu belirtip, bu bağı "onların karşılıklı rol yatırımı, empatik yankılanması ve müşterek tasdiği" olarak tanımlamışlardır. Herman (1993) ayrıca "terapötik başarının danışmada kullanılan tekniklerden veya danışmanın teorik oryantasyonundan daha çok danışmanın kendisi ile ilişkili olduğunu" savunmaktadır (s. 501). Ayrıca, oldukça açık olan bir başka nokta da, eğitim, staj veya tecrübenin terapi sonucu ile doğrudan ilişkili olmadığıdır (Herman, 1993). Özetle, danışman adaylarının danışan ile terapötik bağ kurmalarını etkileyen kişisel özellikler vardır. Bu özellikler aynı zamanda terapötik ilişkinin sonucuna ve danışan doyumuna da etkide bulunabilir. Dolayısıyla, bu çalışmanın amacı psikolojik danışma eğitimi almakta olan öğrencilerin kişilik özelliklerini incelemektir.

YÖNTEM

Örneklem

Bu araştırmanın teorik evrenini Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde psikolojik danışma eğitimi alan

tüm öğrenciler oluşturmaktadır. Uygulama yapılan 13 üniversiteki psikolojik danışmanlık bölümlerinde kayıtlı ve öğrenime devam etmekte olan toplam 5000 civarında öğrenci ise araştırmanın ulaşılabilir evrenidir. Bu evrenden, yararlanılabilir örnekleme metoduyla 341 (66 erkek ve 275 kız) yüksek lisans öğrencisi California Kişilik Envanteri (CPI)'ni yanıtlamışlardır. Örneklemedeki danışman adaylarının çoğu 30 yaşın altındadır. Erkek öğrencilerin yaşları 22 ile 48 arasında ($\bar{X} = 30.88$, $SS = 7.69$), kız öğrencilerin yaşları ise 21 ile 63 arasında ($\bar{X} = 31.73$, $SS = 9.75$) değişmektedir. Danışmanlık bölümünde öğrencilerin program tercihlerine gelince, 141 öğrenci halk danışmanlığı, 107 öğrenci de okul danışmanlığı alanında eğitim almaktadırlar.

Veri Toplama Aracı

CPI, bu çalışmada veri toplamada kullanılan tek araçtır. CPI, 462 maddelik bir kişilik değerlendirme envanteridir. Envanter kişilik özelliklerini 20 ölçek ve üç yöney (vector) yoluyla değerlendirmektedir (Crites, 1964; Van Hutton, 1990). Ölçekler Başatlık (Do-Dominance), Statü Kapasitesi (Cs-Capacity for Status), Girişkenlik (So-Sociability), Sosyal Varlık (Sp-Social Presence), Kendini Kabul (Sa-Self-acceptance), Bağımsızlık (In-Independence), Empati (Em-Empathy), Sorumluluk (Re-Responsibility), Sosyalizasyon (So-Socialization), Kendini Kontrol (Sc-Self-control), İyi İzlenim (G1-Good Impression), Toplumsallık (Cm-Communality), Refah (Wb-Well-being), Hoşgörü (To-Tolerance), Uyum Yoluyla Başarı (Ac-Achievement via Conformance), Bağımsızlık Yoluyla Başarı (Ai-Achievement via Independence), Entellektüel Verimlilik (Ie-Intellectual Efficiency), Psikolojik Anlak (Py-Psychological Mindedness), Esneklik (Fx-Flexibility) ve Dişilik/Erkeklik (F/M-Femininity/Masculinity)'dir. Üç yöney ise İçsellik (In-Internality), Norm-onaycılık (Nf-Norm-favoring) ve Kendinin Farkında Oluş (Sa-Self-realization)'dur.

CPI ölçekleri dört ana grup halinde sınıflandırılmıştır (Goug, 1987, CPP, 2003). Kişilerarası Tip ve Tavrı Ölçekleri (Başatlık, Statü Kapasitesi, Girişkenlik, Sosyal Varlık, Kendini Kabul, Bağımsızlık, Empati) kişilerarası ilişkilerde bireyin tercih ettiği tavırları değerlendirmektedir. Başatlık ölçeği bireyin ne derece kendini hissettirici olduğunu, kendine güven düzeyini, liderlik özelliği olup olmadığını ölçmektedir. Statü Kapasitesi ölçeğinde yüksek olan kişi, bir işi başarma tutkusuyla yanıp tutuşan, çevresindeki fırsatlara karşı uyanık, bireyci, kişisel hedeflerine ulaşmada agresif, güç ve statüye değer veren bir bireydir. Girişkenlik ölçeği bireyin diğer insanlarla birlikte olmaktan ne derece hoşlandığını, ne derece canlı ve şakacı olduğunu ve diğerleriyle ne derece iyi geçindiğini ölçmektedir. Sosyal Varlık ölçeğinde yüksek olan bireyler dengeli, kendine güvenen, esprili, geniş ilgi alanları olan bireylerdir. Kendini Kabul ölçeği, kişinin ne derece kendine değer verdiğini, geleceği hakkında ne derece iyimser olduğunu, diğerleriyle ilişkilerinde ne derece ikna edici olduğunu ölçmektedir. Bağımsızlık ölçeği, bireyin bağımsızlık düzeyini ölçmektedir. Empati ölçeğinde yüksek olan bir kişinin anlayışlı, sosyal, başkalarının duygu ve düşüncelerine duyarlı, empatik bir kişiliği olduğu söylenebilir.

İçselleştirme ve Geleneksellik Ölçekleri (Sorumluluk, Sosyalizasyon, Kendini Kontrol, İyi İzlenim, Toplumsallık, Refah, Hoşgörü) bireyin olayları içselleştirme ve geleneksel normları onaylama ile ilgili kişilik özelliklerini ölçmektedir. Sorumluluk ölçeği, bireyin ne derece güvenilir ve güvenilir olduğunu, kurallara bağlılığını ve sorumluluk düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Sosyalizasyon ölçeğinde yüksek olan bir kişi ise geleneksel kuralları kolayca kabul edebilen, yasalara bağlı, model bir vatandaş özelliklerini taşır. Kendini Kontrol ölçeği kendini aşırı derecede kontrol etme ile aşırı derecede serbest bırakma noktaları arasındadır. İyi İzlenim ölçeği birey için başkaları

tarafından iyi görünmenin ne derece önemli olduğunu ölçmeyi amaçlar. Toplumsallık ölçeğinde bireyin toplumsal kurallar ile ne denli uyum içinde olduğu saptanmaya çalışılır. Refah ölçeğinin amacı, bireyin fiziki ve psikolojik sağlık durumu hakkında kendini nasıl değerlendirdiğine yönelik bilgi vermektir. Hoşgörü ölçeğinde yüksek puan alan bir kişi akılcı, başkalarıyla ilişkilerinde mantıklı, adil, hoşgörülüdür ve başkaları tarafından olgun olarak tanımlanır.

Entellektüel ve Zihinsel İşleyiş Ölçekleri (Uyum Yoluyla Başarı, Bağımsızlık Yoluyla Başarı, Entellektüel Verimlilik) bireylerin zihinsel işleyiş tiplerini ve onların yapılandırılmış veya yapılandırılmamış ortamlarda başarı ihtiyaçlarını ölçmek için geliştirilmiştir. Uyum Yoluyla Başarı ölçeği geleneksel anlamda başarı ihtiyacı düzeyini ölçer. Birey bu ölçekte kendi yeteneğine oranla ne ölçüde başarılı olduğunu belirtir. Bu ölçekte yüksek puan alan bireyler hızlı ve verimli çalışan ve işlerinde sebatkar insanlardır. Bağımsızlık Yoluyla Başarı ölçeği, bağımsız düşünebilme, hayal gücü yükseklik, net düşünebilme, yeniliklerden zevk alma ve yenilikçi ortamlarda başarılı olma gibi özellikleri ölçmeyi amaçlamaktadır. Entellektüel Verimlilik ölçeği yeni/daha önceden çözülmemiş problemlerle uğraşmaktan hoşlanan, kendi yetenek ve becerilerine güvenen ve yeteneklerini çoğu durumlarla başa çıkmada etkili bir şekilde kullanabilen kişilik tipini tanımlamaktadır.

Rol Tipi Ölçekleri (Psikolojik Anlak, Esneklik, Dişilik/Erkeklik) davranış ve düşünme tarzlarını ölçmektedir. Psikolojik Anlak ölçeği sezgisel düşünebilme, başkalarının ne hissettiğini veya ne istediklerini hissedebilme, sözel açıdan yetenekli olma, başkaları tarafından yetenekli görülme ve başarıya motive olmuş kişilik tipini tanımlamaktadır. Esneklik ölçeği ise değişikliklerden hoşlanan, sıradanlıktan

nefret eden, değişik alanlara ilgisi olan, ne yapacağı tahmin edilmesi güç kişilik tipini tanımlamaktadır. Dişilik/Erkeklik ölçeğinde yüksek puan alan bir birey duygusallığını belirtmekten çekinmeyen ve kendi duygularına duyarlı bir kişiliğe sahiptir.

Değişik yardım meslekleri için oluşturulan norm CPI puanları literatürde yayınlanmıştır (Gough, 1987). CPI'nin psikometrik özellikleri de değişik örneklem gruplarında yoğun bir şekilde incelenmiş ve bulgular yayınlanmıştır (Bolton, 1992; Englehard, 1992; Helson & Moane, 1987; Van Hutton, 1990). Bolton (1992) ve Englehard (1992) CPI'nin akademik başarı, orijinallik, mesleki performans ve davranış problemlerinde yordayıcı geçerliliğini belirtmektedirler. Ek olarak, CPI'nin yapı geçerliği standardize edilmiş, betimlemelerden çıkarılan yorumsal bilgiler ile test edilmiştir. Bulgular göstermiştir ki, CPI tarafından önerilen özellikler ile yakın çevre ve eşler tarafından verilen tanımlamalar arasında güçlü bir ilişki göstermektedir ($r = .40-.60$). Güvenirlik analizleri, iç tutarlılık ve test-tekrar test teknikleri ile sınıanmıştır. Helson ve Moane (1987), 200 erkek ile 200 kız üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı güvenirlilik analizlerinde medyan güvenirlilik katsayısının hem erkekler hem de kızlar için .72 olduğunu bulmuşlardır. CPI özelliğindeki diğer ölçekler içinde iç tutarlılık katsayıları tipik olarak .70'ler civarındadır (Englehard, 1992; Van Hutton, 1990).

Uygulama

Uygulama paketi her öğrenci için bir adet CPI kitapçığı ve cevap anahtarı olarak düzenlenmiştir. Danışmanlık programlarında derse giren öğretim elemanları çalışma hakkında bilgilendirilmiş ve öğrencilerine çalışmayı duyurmaları istenmiştir. Uygulamalar, istekli öğrencilere bireysel ve/veya grup uygulaması şeklinde yapılmıştır. CPI puanları ve tipleri bulduktan sonra, katılımlarından dolayı, öğrenciler

kendi CPI profillerini, öğretim elemanları da genel grup verilerini kapalı zarflar içinde almışlardır. Bu programların yöneticileri de çalışma hakkında bilgilendirilmiş ve kapalı zarflar içinde çalışmanın genel bulgularını elde etmişlerdir.

Analiz edilmek üzere SPSS 10.0 (SPSS, Inc, 2000) programına kodlandıktan sonra parametrik analizler için verilerin uygunluğu test edilmiştir. Normallik, varyansların homojenliği ve doğrusallık varsayımları test edilmiş ve verilerin parametrik analizler için uygun olduğu bulunmuştur. Danışman adaylarının ölçeklerden aldıkları puanlar bağımsız değişkenler bazında karşılaştırılmıştır. Cinsiyet ve program tipi değişkenlerinin CPI ham puanları üzerindeki etkisini yaş değişkeninin etkisi kontrol altına alındıktan sonra incelemek için 2X2 (cinsiyet X program) faktöriyel çok yönlü kovaryans analizi (MANCOVA) tekniği kullanılmıştır. Bulgular tartışılmış ve psikolojik danışma eğitimcileri için öneriler sunulmuştur.

BULGULAR

Tablo 1 ve 2'de görüldüğü gibi, genelde erkek öğrenciler kişilerarası tip ve tavır ölçeklerinde kızlardan daha yüksek puan alırken; kız öğrenciler içselleştirme ve geleneksellik ölçeklerinde erkeklerden daha yüksek puan almışlardır.

Tablo 1.

Danışman Adaylarının Cinsiyetlerine Göre CPI Kişilerarası Tip ve Tavır Ölçekleri Ham Puanları

Kişilerarası Tip ve Tavır Ölçekleri	Erkek (n = 66)			Kız (n = 275)		
	\bar{X}	SH	SS	\bar{X}	SH	SS
Başatlık	25.38	0.68	5.45	23.63	0.33	5.44
Statü Kapasitesi	18.61	0.49	3.96	18.69	0.22	3.63
Girişkenlik	24.09	0.57	4.60	23.30	0.30	4.97
Sosyal Varlık	27.91	0.53	4.34	26.61	0.29	4.77
Kendini Kabul	20.08	0.43	3.47	19.17	0.21	3.49
Bağımsızlık	19.00	0.51	4.14	17.80	0.24	3.93
Empati	24.55	0.53	4.28	23.76	0.26	4.37

Tablo 2.

Danışman Adaylarının Cinsiyetine Göre CPI İçselleştirme ve Geleneksellik Ölçekleri Ham Puanları

İçselleştirme ve Geleneksellik Ölçekleri	Erkek (n = 66)			Kız (n = 275)		
	\bar{X}	SH	SS	\bar{X}	SH	SS
Sorumluluk	24.89	0.52	4.23	26.46	0.22	3.66
Sosyalizasyon	30.88	0.56	4.51	32.42	0.27	4.48
Kendini Kontrol	19.97	0.67	5.47	22.83	0.32	5.25
İyi İzlenim	18.33	0.69	5.63	19.22	0.32	5.59
Toplumsallık	36.62	0.26	2.11	36.18	0.10	1.69
Refah	31.59	0.60	4.88	31.17	0.26	4.36
Hoşgörü	23.00	0.52	4.19	24.94	0.21	3.52

Danışman adaylarının entelektüel ve zihinsel işleyiş ve rol tipi ölçeklerinden aldıkları puanlar Tablo 3'de verilmiştir. Görüldüğü gibi bu ölçeklerde erkekler kızlara oranla daha yüksek puanlar elde etmişlerdir.

Tablo 3.

Danışman Adaylarının Cinsiyetine Göre CPI Entelektüel/Zihinsel İşleyiş, Rol Tipi Ölçekleri ve Yöneyleyleri Ham Puanları

Entelektüel/Zihinsel İşleyiş ve Rol Tipi Ölçekleri ve Yöneyleyler	Erkek (n = 66)			Kız (n = 275)		
	\bar{X}	SH	SS	\bar{X}	SH	SS
Uyum Yoluyla Başarı	28.71	0.50	4.06	29.54	0.23	3.77
Bağımsızlık Yoluyla Başarı	26.39	0.60	4.84	26.95	0.23	3.88
Entelektüel Verimlilik	31.70	0.53	4.29	31.64	0.25	4.22
Psikolojik Anlak	17.67	0.45	3.63	17.88	0.18	2.91
Esneklik	15.50	0.51	4.13	15.64	0.23	3.84
Dişilik/Erkeklik	13.59	0.48	3.91	19.30	0.18	2.92
İçsellik	12.86	0.69	5.61	15.90	0.34	5.60
Norm-onaycılık	21.88	0.59	4.77	22.52	0.29	4.83
Kendinin Farkında Oluş	40.03	1.16	9.43	41.51	0.42	7.03

Çalışmada cinsiyet (erkek ve kız) ve program tipi (halk danışmanlığı ve okul danışmanlığı) değişkenlerinin CPI ham puanları üzerindeki etkisini yaş değişkeni kontrol altına alındıktan sonra incelemek için 2X2 (yaş kontrol edilerek, cinsiyet X program) faktöriyel çok yönlü kovaryans analizi (MANCOVA) tekniği kullanılmıştır. Eşit olmayan hücreler sebebiyle ortogonal olmayan bir desen kullanılmıştır: Halk

danışmanlığı erkek (n = 29), halk danışmanlığı kız (n = 112); okul danışmanlığı erkek (n = 19) ve okul danışmanlığı kız (n = 88).

Danışman adaylarının yaşı, Toplumsallık, Hoşgörü ve Dişilik/Erkeklik ölçekleri için anlamlı bir kontrol değişkeni değildir. Dolayısıyla, bu ölçekler için çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) düşünülmüşse de bu üç ölçeğin çoklu varyansları Box'ın matrislerin çokvaryanslı dağılım homojenliği kriterini aştığı için MANOVA uygulanmamış, bunun yerine 2X2 (cinsiyet X program) faktöriyel varyans analizi (ANOVA) tekniği kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak Tip I hatasını azaltmak amacıyla daha hassas bir ölçüt (alpha = .01) seçilmiştir.

Danışman adaylarının yaşı, kişilerarası tip ve tavır ölçekleri için anlamlı bir kontrol değişkeni olarak bulunmuştur (Wilks' Lambda = .88, $p < .001$). Burada, yaş değişkeni diğer değişkenlerdeki varyansın %12'sini karşılamıştır. Regresyon analizleri danışman adaylarının yaşının onların Başatlık ($B = .13$, $\beta = .22$, $p < .001$) ve Bağımsızlık ($B = .08$, $\beta = .19$, $p < .002$) ölçeklerinde anlamlı olduğunu göstermiştir. MANCOVA, kişilerarası tip ve tavır ölçekleri için anlamlı bir cinsiyet X program etkileşimi göstermemiştir (Wilks' Lambda = .97, $p < .42$). Yaş değişkeninin etkisi ayarlandıktan sonra hem program (Wilks' Lambda = .90, $p < .001$) hem de cinsiyet (Wilks' Lambda = .93, $p < .02$) değişkenlerinin ana etkisi bulunmuştur. Halk danışmanlığı öğrencileri Statü Kapasitesi ($F = 10.91$, $p < .001$), Sosyal Varlık ($F = 6.98$, $p < .009$), Kendini Kabul ($F = 4.75$, $p < .03$), Bağımsızlık ($F = 13.03$, $p < .001$) ve Empati ($F = 4.42$, $p < .04$) ölçeklerinde okul danışmanlığı öğrencilerinden daha yüksek puan almışlardır. Cinsiyet açısından ise erkek öğrenciler Sosyal Varlık ($F = 4.37$, $p < .04$) ve Bağımsızlık ($F = 4.87$, $p < .03$) ölçeklerinde kız öğrencilerden daha yüksek puan almışlardır.

İçselleştirme ve geleneksellik ölçekleri için yaş anlamlı bir kontrol değişkeni olarak bulunmuş (Wilks' Lambda = .84, $p < .001$) ve bu tür puanlardaki varyansın %16'sını açıklamıştır. Regresyon analizi danışman adaylarının yaşının onların Sorumluluk ($B = .11$, $\beta = .26$, $p < .001$); Kendini Kontrol ($B = .09$, $\beta = .15$, $p < .01$); İyi İzlenim ($B = .08$, $\beta = .14$, $p < .03$) ve Refah ($B = .06$, $\beta = .14$, $p < .03$) ölçeklerinde anlamlı olduğunu göstermiştir. MANCOVA, içselleştirme ve geleneksellik ölçekleri için anlamlı bir cinsiyet X program etkileşimi göstermemiştir (Wilks' Lambda = .96, $p < .07$). Yaş değişkeninin etkisi ayarlandıktan sonra hem program (Wilks' Lambda = .93, $p < .01$) hem de cinsiyet (Wilks' Lambda = .87, $p < .001$) değişkenlerinin ana etkisi bulunmuştur. Okul danışmanlığı öğrencileri Sosyalleşim ($F = 8.29$, $p < .001$) ölçeğinde halk danışmanlığı öğrencilerinden daha yüksek puan almışlardır. Cinsiyet ana etkisi de kız öğrencilerin Sorumluluk ($F = 11.79$, $p < .04$) ve Kendini Kontrol ($F = 10.97$, $p < .03$) ölçeklerinde erkek öğrencilerden daha yüksek puan aldıklarını göstermiştir. ANOVA sonuçları Toplumsallık ölçeği için ne cinsiyet veya program ana etkisi, ne de cinsiyet X program etkileşim etkisi göstermemiştir. Hoşgörü ölçeğinde ise sadece cinsiyet ana etkisi bulunmuştur ($F = 14.06$, $p < .001$). Bu ölçekte kız öğrenciler erkeklerden daha yüksek puan almışlardır.

CPI entellektüel ve zihinsel işleyiş ölçekleri incelendiğinde, yaş anlamlı bir kontrol değişkeni olarak bulunmuştur (Wilks' Lambda = .96 $p < .02$). Regresyon analizi danışman adaylarının yaşının onların Uyum Yoluyla Başarı ($B = .08$, $\beta = .15$, $p < .02$) ve Entellektüel Verimlilik ($B = .08$, $\beta = .18$, $p < .01$) ölçekleri puanlarının etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir. MANCOVA, entellektüel ve zihinsel işleyiş ölçekleri için anlamlı bir cinsiyet X program etkileşim etkisi göstermemiştir (Wilks' Lambda = .98, $p < .15$). Yaş değişkeninin etkisi ayarlandıktan sonra MANCOVA, program (Wilks' Lambda = .94, $p < .001$)

değişkeninin ana etkisini göstermiştir. Cinsiyet değişkeni için anlamlı bir ana etki bulunmamıştır (Wilks' Lambda = .98, $p < .21$). Karşılaştırmalarda okul danışmanlığı öğrencilerinin Bağımsızlık Yoluyla Başarı ($F = 8.08$, $p < .01$) ve Entellektüel Verimlilik ($F = 6.50$, $p < .01$) ölçeklerinde halk danışmanlığı öğrencilerinden daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

Rol tipi ölçekleri içinde yaş anlamlı bir kontrol değişkeni olarak bulunmuştur (Wilks' Lambda = .97, $p < .05$). Regresyon analizi danışman adaylarının yaşının onların Psikolojik Anlak ($B = .05$, $\beta = .14$, $p < .03$) ölçeğinde anlamlı olduğunu göstermiştir. MANCOVA, rol tipi ölçekleri için anlamlı bir cinsiyet X program etkileşim etkisi göstermemiştir (Wilks' Lambda = .96, $p < .07$). Yaş değişkeninin etkisi ayarlandıktan sonra program değişkeninin ana etkisi bulunmuş (Wilks' Lambda = .93, $p < .001$) fakat cinsiyet değişkeninin ana etkisi bulunmamıştır (Wilks' Lambda = .99, $p < .38$). Okul danışmanlığı öğrencileri Psikolojik Anlak ($F = 11.53$, $p < .001$) ve Esneklik ($F = 12.45$, $p < .001$) ölçeklerinde halk danışmanlığı öğrencilerinden daha yüksek puan almışlardır. Dişilik/Erkeklik ölçeğinde ANOVA anlamlı bir program ana etkisi veya program ile cinsiyet etkileşim etkisi göstermemiştir; ancak cinsiyet değişkeninde anlamlı bir ana etki göstermiştir. Bu ölçekte kızlar erkeklerden daha yüksek puan almışlardır ($F = 102.47$, $p < .001$).

Üç yöney boyutu (İçsellik, Norm-onaycılık ve Kendinin Farkında Oluş) incelendiğinde yaş değişkeninin anlamlı bir kontrol değişkeni (Wilks' Lambda = .99, $p < .39$) olmadığı ve anlamlı bir program ile cinsiyet etkileşim etkisi olmadığı (Wilks' Lambda = .99, $p < .47$) bulunmuştur. Yaş değişkeninin etkisi ayarlandıktan sonra MANCOVA program (Wilks' Lambda = .90, $p < .001$) ve cinsiyet (Wilks' Lambda = .94, $p < .002$) değişkenlerinin anlamlı ana etkisini göstermiştir. Okul danışmanlığı ile halk danışmanlığı

öğrencileri karşılaştırıldıklarında, okul danışmanlığı öğrencileri Norm-onaycılık ($F = 16.31, p < .001$) ölçeğinde daha yüksek puan almışlardır; fakat Kendinin Farkında Oluş ($F = 8.68, p < .004$) ölçeğinde daha düşük puan almışlardır. Son olarak da, kız öğrenciler İçsellik ölçeğinde erkek öğrencilerden daha yüksek puan almışlardır ($F = 8.68, p < .004$).

TARTIŞMA VE YORUM

Psikolojik danışma programlarının bağımsız mesleki kuruluşlar tarafından akredite edilmeye başlamasıyla, bu eğitimi veren kurumlara alınacak öğrencilerin akademik yeterlilikleri yanı sıra, çeşitli kişilik özelliklerinin de ölçülmesi gündeme gelmiştir. Bu nedenle, CACREP tarafından akredite edilen danışmanlık programlarının öğrencilerini seçmede, diğerlerine oranla, bu tür özellikleri daha çok dikkate alacağı varsayımından yola çıkarak, araştırmamızın örneklemini akredite edilmiş programlar öğrencilerinden seçilmiştir.

Çalışmaya katılan danışman adaylarının çoğu 30 yaşından daha gençtirler (Mod = 23). Bu da, ABD’indeki eğitim koşulları dikkate alındığında, öğrencilerin yüksek lisans programlarına lisans mezuniyetlerinden kısa bir süre sonra başladıkları yönünde yorumlanabilir. Türk eğitim sisteminde de ortalama lisans bitirme yaşı 22 olarak düşünülürse, iki ülke arasında yaş boyutunda bir farklılık bulunmamaktadır.

Cinsiyet açısından karşılaştırıldıklarında erkek ve kız danışman adaylarının farklılıklar gösterdikleri bulunmuştur. Örneğin, erkek adaylar Başatlık, Sosyal Varlık ve Bağımsızlık ölçeklerinde daha yüksek puan almışlardır. Bu CPI normlarında da gözlemlenen bir özelliktir (Gough ve Bradley, 1996). Fakat, CPI normlarında erkeklerin Refah ölçeğinde yüksek

oldukları belirtilmişken (Gough, 1992), bu çalışmada böyle bir fark bulunmamıştır. CPI normlarında (Gough ve Bradley, 1996) ve bu çalışmada da kızların Sorumluluk, Sosyalizasyon, Hoşgörü, Kendini Kontrol, Dişilik/Erkeklik ve İçsellik ölçeklerinde erkeklerden yüksek olduğu belirlenmiştir. CPI normlarında kızların Uyum Yoluyla Başarı ölçeğinde erkeklerden daha yüksek oldukları belirtilmesine rağmen (Gough ve Bradley, 1996), bu çalışmada böyle bir fark bulunmamıştır. CPI Türkiye standartlarına uyarlandıktan sonra yapılacak çalışmalarda Türk kız ve erkek danışman adayları arasında CPI ölçekleri boyutunda farklılıklar bulunup bulunmadığı incelenmelidir.

Bu çalışmaya istekli olarak katılan erkek/kız oranı 1/4 (66:275)’dür. Bu oran, Hollis ve Wantz (1994, s. 149)’ın belirttiği, danışmanlık bölümlerinden mezun olan erkek/kız oranlarından (okul danışmanlığı için 6:17 = 1/3 ve halk danışmanlığı için 7:18 = 1/3) farklıdır. Bu farklılığın sebebi bilinmemektedir ve ileriki çalışmalarda araştırılması gerekmektedir. Belki de bu farklılık örneklem sayısının kısıtlılığından ileri gelmektedir. Açık olan nokta, bu örnekleme daha çok kız öğrenci çalışmaya katılmıştır. ABD’deki psikolojik danışma programları incelendiğinde kız öğrencilerin sayısının erkek öğrencilerden daha fazla olduğu bulunmuştur. Evrendeki bu farklılık biraz daha yüksek oranla bu çalışmaya yansımış da olabilir.

Danışman adaylarının yaşlarının onların CPI puanlarında anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Daha önceki çalışmalarda Başatlık, Statü Kapasitesi, Refah, Sorumluluk, Kendini Kontrol, İyi İzlenim, Uyum Yoluyla Başarı ve Esneklik ölçeklerinin yaş değişkeni ile anlamlı bir ilişki içinde olduğu bulunmuştur (Bedeian ve Feild, 1988). Bedeian ve Field (1988) yaş değişkeninin ölçek puanlarını doğrudan etkilediğini ve yaş farklılıklarının puanlardaki

farklılıklar üzerinde etkisi olduğunu savunmaktadırlar. Bu nedenle bu çalışmada yaş değişkeni kontrol değişkeni olarak kullanılıp, bu değişkenin ölçek puanları üzerindeki etkisi istatistiksel olarak kontrol edilmiştir.

Yaş değişkeninin etkisi kontrol altına alındıktan sonra, halk danışmanlığı öğrencilerinin Statü Kapasitesi, Sosyal Varlık, Kendini Kabul, Bağımsızlık, Empati, Bağımsızlık Yoluyla Başarı, Entellektüel Verimlilik, Psikolojik Anlak, Esneklik ve Kendinin Farkında Oluş ölçeklerinde okul danışmanlığı öğrencilerinden anlamlı ölçüde yüksek puanlar aldıkları bulunmuştur. Okul danışmanlığı öğrencileri ise Sosyalizasyon, İyi İzlenim ve Norm-onaycılık ölçeklerinde halk danışmanlığı öğrencilerinden anlamlı ölçüde yüksek puan almışlardır. Türkiye’de danışmanlık eğitimi programlarında, lisansüstü düzeyde dahi, halk danışmanlığı veya okul danışmanlığı olarak ayrıca bir yoğunlaşma yoktur. Danışmanlık eğitimi genel olarak verilmekte ve mezunların büyük bir kısmının okul danışmanı olarak çalıştıkları bilinmektedir. Ancak Türk danışmanları arasında okullarda çalışanlar ile özel danışmanlık merkezlerinde çalışanlar CPI kişilik boyutlarındaki farklılıklar açısından incelenebilir. Bu tür kişilik farklılıkları bilimsel yollarla güçlü bir şekilde ortaya konulabilirse, danışmanlık öğrencilerinin akademik danışmanları onları eğitimin ilk aşamalarından başlayarak uygun kanallara yönlendirme olanağına sahip olabilirler. Türkiye açısından bakıldığında, en azından yüksek lisans düzeyinde danışmanlık eğitiminin yeniden yapılandırılıp öğrencilere psikolojik danışma mesleği içinde ilgi ve kişiliklerine daha uygun bir alanda uzmanlaşma fırsatı verilmelidir.

Sonuçlar cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde ise kız öğrencilerin Sorumluluk, Kendini Kontrol, Hoşgörü, Dişilik/Erkeklik ve İçsellik

boyutlarında; erkeklerin ise Sosyal Varlık ve Bağımsızlık boyutlarında anlamlı oranda yüksek oldukları görülmüştür. Psikolojik danışma kuramları incelenerek bu tür kişilik özellikleri ile bağlantısı kurulabilir ve danışman adayları kendi kişilik özelliklerine uygun kuramlar konusunda uzmanlaşmaya yönlendirilebilir.

Özet olarak diyebiliriz ki psikolojik danışmanlık öğrencilerinin kişisel özelliklerinin geçerli ve etkili bir şekilde değerlendirilmesi, danışmanlık eğitimcileri için etkin bir eğitim programı oluşturmalarında yararlı olacaktır. Ayrıca, literatürde terapötik başarının danışmada kullanılan tekniklerden daha çok danışmanın kendisi ile ilişkili olduğunu savunulmaktadır. Danışman adaylarının danışan ile terapötik bağ kurmalarını etkileyen kişisel özellikler vardır ve bu özellikler aynı zamanda terapötik ilişkinin sonucuna etkide bulunabilir. Bu da danışman eğitimcileri olarak bize, danışmanlık alanında öğrenci seçerken akademik kriterlerin yanı sıra kişilik özellikleri gibi akademik olmayan kriterlerin de dikkate alınmasını hatırlatmaktadır. Şu anki üniversite giriş sistemi Türkiye için lisans düzeyinde akademik olmayan özelliklerin bu denkleme sokulmasını imkansız kılmakla birlikte, lisansüstü eğitimde bu tür düzenlemeler yapılabilir.

KAYNAKLAR

- American Counseling Association (1995). **Code of Ethics and Standards of Practice**. Alexandria, VA: Author.
- Bedeian, A. G., & Feild, H. S., Jr. (1988). Correlations Between Age and California Psychological Inventory Scale Scores. **Psychological Reports**, 63, 696-698.
- Beutler, L. E., Crago, M., & Arizmendi, T. G. (1986). Therapist Variables in Psychotherapy

- Process and Outcome. In S. L. Garfield & A. E. Bergin (Eds.), **Handbook of Psychotherapy and Behavior Change** (3rd Ed.). New York: John Wiley & Sons.
- Bolton, B. (1992). Review of the California Psychological Inventory, Revised Edition. In J. K. Kramer & J. C. Conoley (Eds.), **The Eleventh Mental Measurement Yearbook** (pp. 138-139). NE: Buros Institute of Mental Measurements.
- Corey, C., Corey, M. S., & Callahan, P. (1988). **Issues and Ethics in the Helping Professions**. (4th Ed.). Ca: Brooks/Cole Publishing Company.
- Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs. (1994). **CACREP Accreditation Standards and Procedures Manual**. Alexandria, VA: Author.
- CPP, Inc. (2003). www.cpp.com/images/reports/smp210128.pdf; 07-08-2003, 14:35 pm.
- Crites, J. O. (1964). The California Psychological Inventory: I. As a Measure of Normal Personality. **Journal of Counseling Psychology**, 11, 197-202.
- Englehard, G. Jr. (1992). Review of the California Psychological Inventory, Revised Edition. In J. K. Kramer & J. C. Conoley (Eds.), **The Eleventh Mental Measurement Yearbook** (pp. 139-141). NE: Buros Institute of Mental Measurements.
- Gough, H. G. (1992). Assessment of Creative Potential in Psychology and Development of a Creative Temperament Scale for the CPI. In J. C. Rosen & P. Reynolds (Eds.), **Advances in Psychological Assessment** (Vol. 8., pp. 227-259), New York: Plenum.
- Gough, H. G. (1987). **California Psychological Inventory Administrator's Guide**. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Gough, H. G., & Bradley, P. (1996). **CPI Manual**, (3rd Ed.). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Helson, R., & Moane, G. (1987). Personality and Change in Women from College to Mid-life. **Journal of Personality and Social Psychology**, 53, 176-186.
- Herman, K. C. (1993). Reassessing Predictors of Therapist Competence. **Journal of Counseling and Development**, 72, 29-32.
- Hollis, J. W., & Wantz, R. A. (1994). **Counselor preparation** (Vol. 2). Muncie, IN: Accelerated Press.
- Omizo, M. M., Ward, G. R., & Michael, W. B. (1979). Personality Measures as Predictors of Success in a Counselor Education Master's Degree Program. **Educational and Psychological Measurement**, 39(4), 947-953.
- Orlinsky, D. E. & Howard, K. I. (1986). Process and Outcome in Psychotherapy. In S. Garfield & A. E. Bergin, (Eds.), **Handbook of Psychotherapy and Behavior Change** (3rd Ed.). New York: John Wiley & Sons.
- Rowe, W., Murphy, H. B., & DeCsiptes, R. A. (1975). The Relationship of Counselor Characteristics and Counselor Effectiveness. **Review of Educational Research**, 45, (2), 231-246.
- SPSS, Inc. (2000). **SPSS for Windows User's Guide (Version 10.0) [Bilgisayar Yazılımı]**. Chicago, IL: SPSS Inc.
- Standards for Supervising Trainees. (1994). **American Counseling Association** (1995). Alexandria, VA: Author.
- Van Hutton, V. (1990). Test Review: The California Psychological Inventory. **Journal of Counseling and Development**, 69, 75-77.